

*Ks. WŁODZIMIERZ GAŁĄZKA*¹
UKSW
chabiorslawomir@gmail.com
ORCID: orcid.org/0000-0001-6933-0276

EUCHARYSTIA W ŻYCIU DOCZESNYM I WIECZNYM W PASTERSKIM NAUCZANIU BISKUPA ANTONIEGO DYDYCZA

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2024.007>

Streszczenie

Artykuł przedstawia nauczanie biskupa Antoniego Dydycza dotyczące roli Eucharystii w życiu doczesnym i wiecznym. Według biskupa drohiczyńskiego Eucharystia jest dobrowolną ofiarą, podczas której Jezus Chrystus w sposób bezkrwawy oddaje siebie Bogu Ojcu. Podkreśla on, że Sakrament Ołtarza nie jest jedynie wspomnianiem wydarzeń z przeszłości, lecz urzeczywistnia paschalne misterium Chrystusa. Pisząc o miejscu ustanowienia Najświętszej Ofiary, autor wskazuje również na cel jej zaistnienia. Jest nim, obok Odkupienia, oddanie należytej czci i chwały Bogu. Eucharystia dzięki złożonej Ofierze jest sakramentem, poprzez który Jezus realizuje swoją obietnicę obecności pośród ludzi aż do skoń-

¹ **Ks. Włodzimierz Gałązka** – kapłan diecezji łomżyńskiej, dr hab. teologii, dr nauk teologicznych w zakresie teologii duchowości, profesor uczelni, kierownik Katedry Teologii Życia Duchowego, Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Wykładowca oraz ojciec duchowny w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży; w Wyższej Szkole im. Bogdana Jańskiego w Warszawie, jak również w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie.

czenia świata. Pasterz Kościoła uczy, że Eucharystia jest centralnym wydarzeniem w życiu duchowym chrześcijanina. Wzorem do naśladowania są święci, których gorliwość wiary wciąż rosła, gdyż każdego dnia przyjmowali Komunię św. Artykuł omawia również środki i warunki, które powinny zostać spełnione, aby Eucharystia miała wpływ na życie duchowe chrześcijanina, aby kształtowała postawy człowieka i prowadziła do uświęcenia życia oraz wiecznego zjednoczenia z Bogiem.

Słowa kluczowe: Eucharystia, Komunia święta, biskup Antoni Dydycz, Ofiara, sakrament ołtarza, Paschalne misterium, Adoracja Najświętszego Sakramentu, dziękczynienie, Ciało Chrystusa, zjednoczenie z Bogiem, chwała Boża, obecność Chrystusa, życie duchowe, uświęcenie, sakrament, mistyczne Ciało Zbawiciela.

*EUCCHARIST IN THE TEMPORAL AND THE ETERNAL LIFE
IN THE PASTORAL TEACHING OF BISHOP ANTONI DYDYCZ*

Summary

The article presents the magisterium of Bishop Antoni Dydycz on the role of the Eucharist in the earthly and the eternal life. The pastor teaches that the Eucharist is a voluntary sacrifice during which Jesus Christ offers himself to God the Father in an unbloody manner. He stresses that the sacrament of the altar is not merely a recollection of past events but makes the Paschal mystery of Christ a reality. Writing about the foundation of the Holy Sacrifice, the author also points at the purpose of its existence. Alongside the work of Redemption, it is to give due honour and glory to God. Through the sacrificial offering the Eucharist is a sacrament by which Jesus fulfils his promise to be present among the people until the end of the world. The bishop explains that the Eucharist is the central event in the spiritual life of a Christian. The saints, whose zeal for faith continuously grew because they received the Holy Communion daily, serve as a model to follow. The article also discusses the means and conditions that should be met so that the Eucharist would have an impact on the spiritual life of a Christian, would shape the human conduct and would lead to the sanctification of life and the eternal union with God.

Keywords: Eucharist, Holy Communion, Bishop Antoni Dydycz, sacrifice, sacrament of the altar, paschal mystery, adoration of the Blessed Sacrament, thanksgiving, Body of Christ, union with God, glory of God, presence of Christ, spiritual life, sanctification, sacrament, Mystical Body of the Savior

Uczestnictwo w życiu wewnętrznym domaga się od osób ochrzczonych stosowania odpowiednich środków uświęcenia. Mają one bowiem wpływ na rozwój w nas tego, co duchowe. Ks. bp Antoni Dydycz na pierwszym miejscu zaliczył do nich praktykę jak najczęstszej Eucharystii i Komunii świętej. Sprawując swoją długoletnią posługę pasterską wyjaśniał, na czym ma polegać owo spotkanie Stwórcy ze swym stworzeniem w tym sakramencie, którego kulminacyjnym punktem jest Komunia św. Ukazuje on również wpływ dziękczynienia na rozwój życia duchowego. Jest to bardzo ważne, gdyż świętość w teologii katolickiej rozpoczyna się w życiu doczesnym, a jej celem jest osiągnięcie szczęścia wiecznego.

1. DOBROWOLNA OFIARA

W nauczaniu biskupa Antoniego Dydycza Eucharystia jest dobrowolną ofiarą Jezusa Chrystusa, podjętą z intencją pojednania człowieka z Bogiem. W czasie jej sprawowania Jezus Chrystus w sposób bezkrwawy oddaje siebie Bogu Ojcu. Została ona ustanowiona przez Syna Człowieczego podczas ostatniej wieczerzy. Z racji uobecniania ofiary krzyżowej jest ofiarą prawdziwą, gdziekolwiek i kiedykolwiek się odbywa. Uczestnictwo w niej powinno zatem być przeżywane w stanie duchowej i cielesnej czystości. Pasterz drohiczyński podkreśla, że Sakrament Ołtarza nie jest tylko wspomnianiem wydarzeń z przeszłości, lecz urzeczywistnia paschalne misterium Chrystusa. W nim Jezus przedkłada nam na nowo ofiarę spełnioną raz na zawsze na Golgocie². Autor zauważa, że Chrystus we Mszy świętej, nadal codziennie w sposób sakramentalny wydaje siebie – spala się – pragnąc naszego zbawienia³. W ten sposób Jezus – przez ofiarę z samego siebie – będąc źródłem wszelkiego życia, dostarcza wierzącym w sposób pełny miłość Boga, zapewniając zjednoczenie z Nim i z drugim człowiekiem. Co więcej, pozwala to osobom ochrzczonym odczytać w Eucharystii znaki czasu, które Duch Święty ukazuje i dzięki niej umożliwia dogłębne życie duchowe człowieka⁴.

Nauczając o Wieczerniku jako miejscu ustanowienia Najświętszej Ofiary, biskup wskazuje również cel jej zaistnienia. Jest nim, obok Odkupienia, oddanie należytej czci i chwały Bogu. Przed dokonaniem tajemnicy wcielenia – przyjściem

² Por. A. P. Dydycz, „O uczestnictwie we Mszy świętej” IV lub V Niedziela Wielkiego Postu, *Drohiczyn*, 6 III 2005, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 106.

³ Por. tenże, „Dziękczynienie za dar życia konsekrowanego. Święto Ofiarowania Pańskiego”. *Światowy Dzień Życia Konsekrowanego, Drohiczyn*, 2 II 1998, LP, s. 163.

⁴ Por. E. Weron, *Eucharystia w apostołstwie ludzi świeckich*, „Collectanea Theologica” 58 (1988) /2, s. 107–108; por. A. Zelek, *Czym jest świętość? Świętość chrześcijanina w świetle głównych założycieli prymasowskiego instytutu życia wewnętrznego* – ks. Antoniego Słomkowskiego, o. Bernarda Przybylskiego OP i ks. Eugeniusza Werona SAC, Ząbki 2005 s. 331.

Chrystusa na ziemię – wielokrotnie żąda On w Starym Testamencie, aby tak się stało. Istota ludzka nie była jednak w stanie złożyć Bogu doskonałej ofiary. Dlatego Stwórca przed wstąpieniem na ziemię Syna Człowieczego nie otrzymywał od swojego stworzenia odpowiedniej czci, która należała się Jego Boskiemu majestatowi. Nawet najświętsi (najwięksi) tego świata, będąc tylko ludźmi, nie byli w stanie wielbić Go tak, jak On na to zasługiwał⁵. Dopiero Jezus, będąc Synem Boga i składając ze swojego życia ofiarę, oddał Mu na ziemi taką cześć, jaka należy się Stwórcy. W tym miejscu historii świata pojawiła się także racjonalna potrzeba, aby Chrystus na stałe został na ziemi. W przeciwnym razie stworzenie zostałoby nadal pozbawione możliwości uwielbienia swego Stwórcy⁶.

Eucharystia dzięki temu – naucza biskup Dydycz – jest sakramentem, poprzez który Jezus realizuje swoją obietnicę obecności pośród ludzi aż do skończenia świata⁷. Ma ona dzięki temu charakter zbawczy i urzeczywistnia się w konsekrowanym chlebie i winie. Postacie te, na skutek Jego ofiary, stają się Ciałem i Krwią Chrystusa, w których On sam jest rzeczywiście i substancjalnie obecny⁸. Jest to obecność prawdziwa i rzeczywista, która dokonuje się poprzez kapłańską posługę⁹. Wszystkim zaś wiernym umożliwia kontemplację oblicza żywego i prawdziwego Chrystusa. Pasterz drohiczyński zauważa, że ma to miejsce w Eucharystii i zawsze pozwala każdemu człowiekowi, nie tylko wzrokiem, ale całym sobą, całym jestestwem brać w niej udział. A wówczas wszystko to, co wyraża i zawiera oblicze Syna Człowieczego może w sposób płynniejszy, a przez to łatwiejszy docierać do człowieka kształtując jego postawy, które staną się godne Jego miłości¹⁰. Tym sposobem ofiara złożona Bogu na Kalwarii nie skończyła się wraz ze zmartwychwstaniem, lecz jest ponawiana przez sprawowanie Mszy św.¹¹ Nadto zapragnął On, aby *każdy człowiek* na Jego wzór, tu na ziemi, dzięki Eucharystii – oddając wraz z nią swoje życie – złożył dobrowolną ofiarę z siebie, swojego czasu oraz trudu bez żadnych zahamowań. Wówczas dzięki takiemu zaangażowaniu stanie

⁵ Por. S. Urbański, *Mistyczna świętość chrześcijanina*, w: *Duchowość chrześcijanina*, red. W. Gałązka, Warszawa 2009, s. 257–258; por. A. Dydycz, „Wiara wskazuje kierunek”. *Odpust św. Anny*, *Wyszki*, 26 VII 2001, H 2001, s. 141.

⁶ Por. L. Bouyer, *Wprowadzenie do życia duchowego. Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, tł. L. Rutkowska, Warszawa 1982, s. 78.

⁷ Por. A. P. Dydycz, *O uczestnictwie we Mszy świętej*, s. 107; por. tenże „Z wielkim bólem”, *Do wiernych parafii w Bielsku Podlaskim, Drohiczyn*, 1 XII 2004, LP, s. 549.

⁸ Por. tenże, „Pamiętaj o przykazaniach”. *Pielgrzymka Krucjaty Wyzwolenia Człowieka, Niepokalanów*, 11 IX 2005, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 79.

⁹ Por. tenże, „Jezus jest po Waszej stronie”. *Poświęcenie Szkoły Podstawowej, Łochów*, 1 IX 2000, H 1994–2000, s. 194.

¹⁰ Por. tenże, „Eucharystia szkołą miłości człowieka”, *75-lecie powstania parafii i 55-lecie konsekracji kościoła św. Rocha w Białymstoku, Białystok*, 17 VIII 2001, WDD, 14(2001), nr 2(10), s. 237.

¹¹ Por. tenże, „Eucharystia korzeniem i sekretem życia katolików”, *XII Ogólnopolska Pielgrzymka Franciszkańskiego Zakonu Świeckich, Jasna Góra*, 23 VII 2005, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 186.

się ona rzeczywistą i realną, której wzorcem jest wzajemne odniesienie Boga Ojca do Jego Syna¹².

Od chwili pozostania Syna Bożego wśród ludzi Msza św. jest już nie tylko ofiarą Chrystusa, lecz także społeczności ludzkiej, wśród której On przebywa. Wszędzie tam – twierdzi biskup – gdzie jest Chrystusem kapłan oraz ołtarz ofiarny, *Bóg prawdziwy, prawdziwemu Bogu oddaje cześć*, już nie pod ludzką, lecz chleba postacią. Kształtuje się w ten sposób także pamięć o obecności Eucharystycznej Chrystusa, która ma wynikać ze świadomości, iż ten, kto uczestniczy w konsekracji chleba i wina, powinien także konsekrować samego siebie, czyli uświęcać własne życie¹³. Ponadto ustawiczna obecność Boga-Człowieka na ziemi wkłada na tego drugiego, a w szczególności na chrześcijanina podwójny obowiązek. Po pierwsze: obowiązek dziękczynienia za Jego obecność¹⁴, po drugie: łączenia się z Nim w ustawicznym wielbieniu Niebieskiego Ojca¹⁵. A wszystko to, aby wytlumaczyć, iż te wartości są konieczne, aby móc dostrzec Jezusa Chrystusa wszędzie tam, gdzie poprzez Jego misterium odkrywa się obecność Boga w życiu człowieka i dziejach świata¹⁶.

2. ŚWIADOME SPOTKANIE

Pasterz Kościoła uczy, że Eucharystia jest centralnym wydarzeniem w życiu duchowym chrześcijanina. To w niej następuje świadome spotkanie Stwórcy ze swoim stworzeniem. Kulminacyjnym punktem tego spotkania jest Komunia święta¹⁷, podczas której Bóg karmi człowieka Ciałem i Krwią swoją, przygotowując go tym samym do życia wiecznego¹⁸. A zatem w tym wymiarze staje się ona znakiem nadziei dla całego świata¹⁹.

¹² Por. tenże, „*Niech cała ziemia chwali swego Boga (Ps 66/65, 1)*”. XIV Niedziela Zwykła, *Rozbity Kamień*, 8 VII 2001, WDD, 15(2002), nr 1(11), s. 66; A. Ganoczy, *Nauka o stworzeniu*, Kraków 1999, s. 80–82.

¹³ Por. A. P. Dydyca, „*Eucharystyczna wizja kapłaństwa*”. *Wielki Czwartek. Msza Krzyżma, Drohiczyn*, 24 III 2005”, H 2002–2007, s. 294–296; Jan Paweł II, „*List do kapłanów na Wielki Czwartek 2005 roku*”, Rzym, 13 III 2005, w: *Dzieła zebrane*, t. 3, Kraków 2007, s. 1046–1049.

¹⁴ Por. A. P. Dydyca, *Niech cała ziemia chwali swego Boga (Ps 66/65, 1)*, s. 66.

¹⁵ Por. tenże, „*Kościół żyje Eucharystią*”, V Niedziela Wielkiego Postu, *Drohiczyn*, 21 III 2010, WDD, 23(2010), nr 2(28), s. 101.

¹⁶ Por. tenże, *Niech cała ziemia chwali swego Boga (Ps 66/65, 1)*, s. 66.

¹⁷ Por. tenże, „*Trwać w miłości. Wizytacja apostolska Sióstr Bernardynek. Zakończenie oktawy Bożego Ciała*, Łowicz, 21 VI 2001, H 2001, s. 81.

¹⁸ Por. tenże, „*W drodze do trzeźwości*”, *Sierpniowy apel o trzeźwość, Drohiczyn*, 29 VII 2007, WDD, 20(2007), nr 2(22), s. 32.

¹⁹ Por. E. Robek, *Kościółowi w Polsce powiedz.... Refleksja teologiczno-pastoralna*, Warszawa 2009, s. 288–289.

Istota Komunii świętej polega więc na coraz ściślejszym zjednoczeniu człowieka z Bogiem, które w tym momencie jest przenoszone (Jezus wstępuje) do ludzkiego serca²⁰, na doskonalszym życiu w łączności z Chrystusem każdego dnia oraz na mistycznej przemianie człowieka, dzięki której nie szuka on własnej pociechy, ale tylko i wyłącznie chwały Bożej²¹.

Komunia święta wprowadza ponadto do wnętrza człowieka – zdaniem biskupa – istniejącą w niej samą łaskę Bożą. To właśnie ona czyni spotkanie człowieka z Chrystusem coraz bardziej doskonałym. Człowiek na skutek jej działania z wiarą, nadzieją i miłością przyjmuje do siebie Zbawiciela ukrytego pod postacią chleba²². Działanie łaski nie słabnie z powodu częstego przyjmowania Ciała Boga. Wręcz przeciwnie, rośnie powodując zjednoczenie z Bogiem, tworząc szczyt relacji sakramentalnej, a zarazem jej źródło²³. Wzorem do naśladowania są święci, których gorliwość wiary wciąż rosła, gdyż każdego dnia przyjmowali Komunię św.²⁴ Również odpowiednio przygotowywali serce do tegoż wielkiego wydarzenia. W nim bowiem mieszka podczas Komunii św. Ten, który łączy w sobie wszystkie tytuły do miłości Boga i człowieka. Co więcej, On według swego zamysłu to wszystko rozdziela²⁵. Dlatego ludzkie wnętrze powinno zostać oczyszczone jak dom, w którym gospodarz spodziewa się dostojnych gości. Oczyszczenie to dokonuje się przez spowiedź należycie odbytą²⁶.

Oczyszczenie ludzkiego wnętrza może odbyć się również poza sakramentem pojednania. Szczególnie poprzez akt skruchy serce zostaje oczyszczone z drobnych omyłek i wykroczeń. Biskup Antoni mówi o nich jak o pyłkach, które wprowadzają niewidoczną szkodę na duszę, uniemożliwiając w całej pełni przyjąć Bożą łaskę²⁷.

²⁰ Por. A. P. Dydycz, „Świętość owocem dialogu Boga z człowiekiem”, *Uroczystość odpustowa ku czci św. Krzysztofa, Podkowa Leśna, 24 VII 2005*, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. s. 193; S. Witek, *Teologia życia duchowego*, Lublin 1986, s. 336.

²¹ Por. A. P. Dydycz, *Kościół żyje Eucharystią*, s. 98; S. Urbański, *Mistyka w polskiej tradycji*, w: *Mistyka drogą zjednoczenia z Bogiem*, red. M. Szymula, S. Urbański, Warszawa 1999, s. 71–72.

²² Por. A. P. Dydycz, „[...] ofiarowali Mu dary” (*Mt 2, 11*). *XXIV Niedziela Zwykła, Drohiczyn, 11 IX 2005*, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 80.

²³ Por. Jan Paweł II, *List do Biskupów Stanów Zjednoczonych na Nadzwyczajny Rok Święty 1983 In This Extraordinary*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 7–8 (1983) s. 14.

²⁴ Por. A. P. Dydycz, „Eucharystia to wielka tajemnica”. *I Niedziela Adwentu, Drohiczyn, 28 XI 2004*, WDD, 18(2005), nr 1(17), s. 126.

²⁵ Por. A. P. Dydycz, „Miłość nie zna granic, nie lęka się przemocy”, *Jubileusz Braci Mniejszych Kapucynów, Lublin, 20 VI 2002*, WDD, 15(2002), nr 2(12), s. 139–140.

²⁶ Por. tenże, „Eucharystia – Sacramentum Caritatis”, *Wielki Czwartek. Msza Krzyżma, Drohiczyn, 5 IV 2007*, WDD, 20(2007), nr 2(22), s. s. 63–64; Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 2002 roku*, s. 1034–1035.

²⁷ Por. A. P. Dydycz, „Wychwalajcie Pana, bo jest dobry!”, *Niedziela Palmowa. Konsekracja kościoła pw. św. Andrzeja Boboli, Siemiatycze, 16 IV 2000*, H 1994–2000, s. 155.

Dzięki Komunii św. człowiek wzmacnia się, chroni i zabezpiecza przed kolejnymi upadkami. Również wyzbywa się egoizmu i zmysłowych przywiązań²⁸.

Drugim zobowiązaniem, które spoczywa na tych, którzy pragną spotkania z Boskim Odkupicielem podczas Komunii św. jest nabycie niezbędnych do życia cnót. One są niejako odpowiednikiem potrzebnych mebli w mieszkaniu człowieka. W przypadku współczesnych chrześcijan tymi sprzętami jest miłość Boga i bliźniego²⁹. Towarzysząc człowiekowi jest gotową na wszystkie ofiary.³⁰ Natomiast pokora, zaparcie się siebie, czystość, cierpliwość, pobożność, pilność i regularność w pełnieniu najdrobniejszych nawet obowiązków, umiławanie ubóstwa, i wstrzymywanie się od wglądania w cudze sprawy i rozmawiania o tym, stają się jej dopełnieniem³¹. Zdobywanie tych cnót podczas komunijnego spotkania sprawia, że Jezus karmiąc człowieka sobą rozwija w nim życie nadprzyrodzone³². Każda zatem osoba (pragnąca uczestnictwa w pogłębionym rozwoju duchowym), która omawiane cnoty zdobędzie i zrobi z nich użytek, może być pewna, iż spotkanie w Komunii św. z Chrystusem nie osłabi jej pragnienia oraz realnej z Nim jedności. Będzie to bowiem najpewniejszym biletem do wieczności³³. Ponadto udoskonala się w ten sposób głębsze życie duchowe poprzez wzrost takich cnót jak cichość, łagodność, grzeczność, unikanie myśli i słów pustych, umiławanie krzyża. Dzięki temu następuje bowiem pogłębienie wewnętrznej rozmowy z Bogiem, która potęguje miłość tak do Boga, jak i bliźniego³⁴.

Zdaniem biskupa spotęgowanie miłości ma tylko miejsce w trakcie i po Komunii św.³⁵ Odbyna się to pod jednym warunkiem, że podczas tego spotkania człowiek nie szuka własnego samozadowolenia, lecz tylko i wyłącznie chwały Bożej. Na skutek takiej wewnętrznej postawy następuje przyswojenie pojęć, myśli, przekonań oraz pragnień Chrystusa³⁶. Samo zaś zachowanie człowieka staje się świętsze, bowiem Ciało Chrystusa, będąc rzeczywiście obecne w Eucharystii, tworzy cen-

²⁸ Por. tenże, „*Nasza epoka potrzebuje świętości. Rocznica śmierci bł. Honorata Koźmińskiego*”, *Nowe Miasto n. Pilicą*, 16 XII 2003, WDD, 17(2004), nr 1(15), s. 155.

²⁹ Por. tenże, „*Myśmy poznali i uwierzyli miłości*” (1J 4, 16). *Środa Popielcowa, Drohiczyn, 13 II 2013*, WDD, 26(2013), nr 1(33), s. 265.

³⁰ Por. tenże, „*Bliżej Wieczernika*”. *Wielki Czwartek. Msza Krzyżma, Drohiczyn, 20 IV 2000*, WDD, 13(2000), nr 1(7), s. 122.

³¹ Por. R. Garrigou-Lagrange, *Trzy okresy*, s. 362–363.

³² Por. A. P. Dydyecz, „*Szukałem Was*” (Jan Paweł II). *Diecezjalny Dzień Młodzieży, Kalwaria Podlaska, 14 IX 2005*, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 86.

³³ Por. tenże, „*Ta świętość od dawna świeci. Przed beatyfikacją Jana Pawła II*”, *Drohiczyn, 24 IV 2011*, WDD, 24(2011), nr 2(30), s. 146.

³⁴ Por. tenże, „*Zmartwychwstanie Chrystusa otwiera nas na Ducha Świętego*”. *Wielkanoc, Drohiczyn, 12 IV 1998*, WDD, 11(1998), nr 1(3), s. 50.

³⁵ Por. tenże, *Eucharystia szkołą miłości człowieka*, s. 234.

³⁶ Por. tenże, „*Rozpoznałszy Pana*”. (Łk 24, 33), *Święcenia diakonatu, Drohiczyn, 17 VI 2005*, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 158.

trum promieniowania miłości i dobroci; staje się więzią jedności oraz wyobrażeniem ciała Chrystusa przez społeczność Kościoła³⁷.

Człowiek – stwierdza biskup Dydycz – przyjmując do serca Ciało Chrystusa (co jest fundamentem chrześcijańskiej świętości) coraz bardziej upodabnia się do Jednorodzonego Syna Bożego³⁸. Konsekwencją tego upodobnienia jest wewnętrzna radość, szczęście oraz wdzięczność, że w jego sercu zamieszkał Ten, który czyni go na obraz i podobieństwo samego Boga. Chrystus staje się w ten sposób źródłem i centrum życia duchowego chrześcijanina³⁹. Wówczas ten drugi, cokolwiek by nie zrobił w myśl św. Pawła – czyni na chwałę Bożą (por. 1Kor 11,31).⁴⁰

W ten sposób zostaje pogłębiona więź nie tylko między człowiekiem a Bogiem, lecz również między człowiekiem i człowiekiem, bo Komunia św. łączy z Chrystusem – Głową i z Chrystusem – Ciałem. Jest to możliwe dzięki relacjom, jakie obowiązują w Mistycznym Ciele Zbawiciela⁴¹. Podstawą tych relacji jest Jezus, który wzmacnia swoje Mistyczne Ciało samym Sobą⁴². Dlatego każdy, choćby najmniejszy gest uczyniony wobec Niego lub któregośkolwiek z członków, obraca się na korzyść lub szkodę całego Ciała. Dydycz, uzasadniając powyższe przekonanie, odwołuje się do słów św. Pawła⁴³.

3. DZIĘKCZYNIENIE

Kolejnym środkiem, który wpływa na życie duchowe chrześcijanina jest dziękczynienie czynione podczas adoracji Najświętszego Sakramentu. Nauczając o tym Założyciel wskazuje, że istota dziękczynienia jest zawarta w treści samego słowa, które domaga się nieustannego podziękowania Chrystusowi za to, że pozostał na

³⁷ Por. tenże, *Kościół żyje Eucharystią*, s. 98.

³⁸ Por. tenże, „*Trwajcie mocni w wierze*” (1Kor 16, 13), *Nowenny przed uroczystością św. o. Pio, San Giovanni Rotondo, 18 IX 2006*, WDD, 20(2007), nr 1(21), s. 95–98 [wersja włoska], s. 96 [wersja włoska], s. 99 [wersja polska].

³⁹ Por. tenże, „*Oto Ja sam będę szukał moich owiec*” (Ez 34, 11), *Uroczystość Chrystusa Króla. Zakończenie Roku Eucharystii, Drohiczyn, 20 XI 2005*, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 116.

⁴⁰ Por. tenże, „*Bogu na chwałę, ludziom na ratunek*”. 60-lecie Ochotniczej Straży Pożarnej, *Serpelice, 4 V 2008*, H 2008–2012, s. 89–90; tenże, „*Gdy Duch Święty zstąpi na was*” (Dz 1, 8). *XVII Niedziela Zwykła, Rozpoczęcie Roku św. Pawła i XVIII Pielgrzymka Diecezjalna na Jasną Górę, Drohiczyn, 27 VII 2008*, WDD, 21(2008), nr 2(24), s. 206–207.

⁴¹ Por. tenże, *Eucharystia – Sacramentum Caritatis*, s. 63–64; Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 2002 roku*, s. 1034–1035.

⁴² Por. A. P. Dydycz, „*Nie sposób zliczyć wszystkich świętych i błogosławionych*”, *Wizytacja kano-niczna, Siemiatycze Stacja, 15 XI 2001*, H 2001, s. 297; tenże, „*Ten bezinteresowny dar z siebie dostrzegamy w biskupie Władysławie*”. 1. rocznica śmierci bp. Władysława Jędruszka, *Drohi-czyn, 21 V 1995*, LP, s. 53.

⁴³ Por. tenże, *Gdy Duch Święty zstąpi na was*, s. 206–207.

ziemi dla ludzkiego odkupienia⁴⁴. Przykładem jest też postawa Magdaleny, która klęcząc przed Nim dziękowała, iż znalazła Tego, którego szukała⁴⁵.

W tym duchu powinny postępować osoby ochrzczone, adorując Najświętszy Sakrament. Bowiem podczas adoracji dochodzi do dziękczynienia Bogu za to, iż przez osobę Chrystusa stał się On niewyczerpalnym źródłem wszelkich łask⁴⁶. Dziękczynienie przez adorację ułatwia człowiekowi osiągnięcie pełnego zjednoczenia z Bogiem. Jest więc ono pomocą, która umożliwia zdobycie dobrych i licznych owoców, tak względem duszy, jak też ciała⁴⁷.

Podczas dziękczynienia wyrażającego się w adoracji Zbawiciel jak w soczewce ukazuje to, co uczynił i kim jest dla człowieka⁴⁸. Wówczas z Najświętszego Sakramentu – stwierdza pasterz drohiczyński – osoba ochrzczona otrzymuje pełne otuchy i ciepła *Światło Objawienia, jako jedyną, pełną i nieomylną światłość*⁴⁹.

Człowiek bardzo często zapomina o tym, nawet podczas adoracji. Dlatego – według autora – osoby wierzące, które nie umieją wykorzystać spotkania z Jezusem Eucharystycznym i okazać Mu wdzięczności, ponoszą z własnej winy konsekwencje. Powodują one ograniczenie ich rozwoju duchowego⁵⁰. Zaniedbując dziękczynienie podczas adoracji, osoby wierzące nie wypełnią podstawowego obowiązku, który na nich spoczywa, czyli postępu w doskonałości⁵¹.

Założyciel upomina, aby wyrażając Bogu dziękczynienie podczas adoracji osoby wierzące zwracały uwagę nie tylko na to co otrzymują od Boga, lecz przede wszystkim na Niego, który jest Dawcą wszystkiego. Dziękczynieniu zatem

⁴⁴ Por. tenże, *Kościół żyje Eucharystią*, s. 98; P. Ogórek, *Mistyka według Tomasza Mertona*, s. 108–109.

⁴⁵ Por. A. P. Dydycz, „Dlaczego szukacie żyjącego wśród umarłych?”, *Wielkanoc, Drohiczyn, 11 IV 2004*, WDD, 17(2004), nr 2(16), s. 85; tenże, „Zmartwychwstał już Chrystus, Pan mój i nadzieja” (*Sekwencja Wielkanocna*), *Niedziela Wielkanocna, Drohiczyn, 31 III 2013*, WDD, 26(2013), nr 2(34), s. 228.

⁴⁶ Por. tenże, *Kościół żyje Eucharystią*, s. 101; tenże, „Podjęliście się wielkiego zadania”. *Uroczystość odsłonięcia popiersia Jana Pawła II i otwarcie Regionalnej Sali Papieskiej, Wyski, 24 XI 2005*, WDD, 19(2006), nr 2(20), s. 84; tenże, „Bądź pozdrowiona, pełna łaski” (*Łk 1, 28*). *II Niedziela Adwentu, Drohiczyn, 5 XII 2004*, WDD, 18(2005), nr 1(17), s. 132.

⁴⁷ Por. tenże, „Wielki Czwartek jest dniem, w którym nasze myślenie i działanie prowadzi nas w duchu wdzięczności do Syna Bożego”, *Msza Krzyżna, Drohiczyn, 28 III 2002*, WDD, 15(2002), nr 2(12), s. 108–109.

⁴⁸ Por. Benedykt XVI, *Eucharystia musi być centrum waszego życia. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XX Światowego Dnia Młodzieży, Kolonia, 21 VIII 2005*, [https://papiez.wiara.pl/doc/372034.Kolonia-2005-Kazanie-Benedykta-XVI-podczas-Mszy-sw-konczacej-XX/](https://papiez.wiara.pl/doc/372034.Kolonia-2005-Kazanie-Benedykta-XVI-podczas-Mszy-sw-konczacej-XX/12.03.2022) (12.03.2022).

⁴⁹ Por. A. P. Dydycz, „Dasz światło życia idącym za Tobą”. *Wspomnienie katastrofy smoleńskiej, Warszawa, 10 XII 2010*, WDD, 24(2011), nr 1(29), s. 141–144.

⁵⁰ Por. tenże, *Eucharystia szkołą miłości człowieka*, s. 130.

⁵¹ Por. tenże, „Rok Eucharystii w Diecezji Drohiczyńskiej”. *Wielki Czwartek, Drohiczyn, 24 III 2005*, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 110; J. Ratzinger, *Eucharystia. Bóg blisko nas*, Kraków 2005, s. 111.

powinna towarzyszyć prośba, by Chrystus odcisnął w ich sercu obraz i podobieństwo Boga⁵². To pozwoli osobom wierzącym zrozumieć, że Chrystus ukryty w Najświętszym Sakramencie przez wiarę, podczas dziękczynienia chce obudzić w nich bądź też umocnić życie nadprzyrodzone⁵³.

Nic dziwnego – twierdzi autor – że ci wszyscy, którzy doświadczyli działania Boga w sercu przechowują dozgonną wdzięczność względem Niego. Dziękowanie Bogu i obcowanie z Nim nieprzerwanie sprawia duchową rozkosz. Nie do przyjęcia jest postawa, w której myśli i serce nie były nieustannie z tym, kogo człowiek kocha⁵⁴.

PODSUMOWANIE

Pełny udział w Eucharystii, poczynając od najprostszych form, aż do najwyższych szczytów mistycznego zjednoczenia wskazuje, że jest ona rzeczywiście funkcją całości życia duchowego. W ujęciu biskupa Antoniego Pacyfika Dydycza nie jest ona jakąś oddzielną dziedziną życia duchowego. Należy też mówić o niej jako o czymś, co wznosi i ukierunkowuje człowieka nieustannie ku górze. I choć sposób uczestnictwa w Eucharystii jest zwykle nie tylko różny u poszczególnych osób, to i u tej samej osoby ulega zmianom, ponieważ zjednoczenie człowieka z Bogiem jest po prostu procesem. A zatem jest to rozwój, wzrost, który posiada określony kierunek i pewne, choć nie zawsze wyraźne i jasno zarysowane w ludzkiej świadomości, niemniej jednak rzeczywiste stany. Zatem kierunek rozwoju życia Eucharystią jest wyraźnie naznaczony. Celem, do którego zdąża człowiek dzięki niej jest zawarty w Bogu, a jest nim życie wieczne. Ta prawda w miarę postępu staje się coraz bardziej zrozumiała dla osób wierzących. Co więcej, staje się fundamentalnym elementem zjednoczenia człowieka z Bogiem przez miłość. Dzięki temu, dopełniony zostaje niezastąpiony warunek dążenia do pełnej doskonałości życia chrześcijańskiego. Podsumowując, Eucharystia w nauczaniu pastora drohiczyńskiego potwierdza słuszność kroczenia przez człowieka XXI wieku tą drogą. Stanowi także dla niego wielkie novum w odkrywaniu – zgodnie ze znakami czasu – nauczania Jezusa Chrystusa.

⁵² Por. A. P. Dydycz, „Wspomnij na Abrahama, Izaaka [...], Twoje sługi” (Wj 32, 13). *Jubileusz 600-lecia parafii Perlejewo, Perlejewo, 16 IX 2007*, WDD, 21(2008), nr 1(23), s. 129–130; tenże, „Czynię was stróżami nowego poranka”, *Obchody 185-lecia Szkoły Podstawowej w Czerwonce Grochowskiej i nadanie szkole imienia Henryka Jankowskiego, Czerwona Grochowska, 2 VI 2001*, H 2001, s. 96; tenże, „Uczeń Chrystusa na drodze do nawrócenia”, *Rekolekcje dla rolników, pracowników leśnych i rybaków, Sokołów Podlaski, 6 III 2008*, WDD, 21(2008), nr 2(24), s. 77.

⁵³ Por. tenże, *Kościół żyje Eucharystią*, s. 100.

⁵⁴ Por. tenże, *Eucharystia to wielka tajemnica*, s. 126–127.

Bibliografia

Benedykt XVI, „*Eucharystia musi być centrum waszego życia*”. *Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XX Światowego Dnia Młodzieży, Kolonia, 21 VIII 2005*, <https://papiez.wiara.pl/doc/372034.Kolonia-2005-Kazanie-Benedykta-XVI-podczas-Mszy-sw-konczacej-XX/> (12.03.2022).

Bouyer L., *Wprowadzenie do życia duchowego. Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, tł. L. Rutkowska, Warszawa 1982.

Dydycz A. P., „[...] ofiarowali Mu dary” (*Mt 2, 11*). *XXIV Niedziela Zwykła, Drohiczyn, 11 IX 2005*, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 80–83.

Dydycz A. P., „*Bądź pozdrowiona, pełna łaski*” (*Łk 1, 28*). *II Niedziela Adwentu, Drohiczyn, 5 XII 2004*, WDD, 18(2005), nr 1(17), s. 129–134.

Dydycz A. P., „*Czynię was stróżami nowego poranka*”, *Obchody 185-lecia Szkoły Podstawowej w Czerwonce Grochowskiej i nadanie szkole imienia Henryka Jankowskiego, Czerwonka Grochowska, 2 VI 2001*, H 2001, s. 94–98.

Dydycz A. P., „*Niech cała ziemia chwali swego Boga*” (*Ps 66/65, 1*). *XIV Niedziela Zwykła, Rozbity Kamień, 8 VII 2001*, WDD, 15(2002), nr 1(11), s. 65–69.

Dydycz A. P., „*Podjęliście się wielkiego zadania*”. *Uroczystość odsłonięcia popiersia Jana Pawła II i otwarcie Regionalnej Sali Papieskiej, Wyszki, 24 XI 2005*, WDD, 19(2006), nr 2(20), s. 83–86.

Dydycz A. P., „*Rozpoznałszy Pana*”. (*Łk 24, 33*), *Święcenia diakonatu, Drohiczyn, 17 VI 2005*, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 158–160.

Dydycz A. P., „*Szukałem Was*” (*Jan Paweł II*). *Diecezjalny Dzień Młodzieży, Kalwaria Podlaska, 14 IX 2005*, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 83–88.

Dydycz A. P., „*Świętość owocem dialogu Boga z człowiekiem*”, *Uroczystość odpustowa ku czci św. Krzysztofa, Podkowa Leśna, 24 VII 2005*, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 188–193.

Dydycz A. P., „*Trwajcie mocni w wierze*” (*1Kor 16, 13*), *Nowenny przed uroczystością św. o. Pio, San Giovanni Rotondo, 18 IX 2006*, WDD, 20(2007), nr 1(21), s. 95–98 [wersja włoska], [s. 98–101 [wersja polska].

Dydycz A. P., „*Bliżej Wieczernika*”. *Wielki Czwartek. Msza Krzyżma, Drohiczyn, 20 IV 2000*, WDD, 13(2000), nr 1(7), s. 119–123.

Dydycz A. P., „*Bogu na chwałę, ludziom na ratunek*”. *60-lecie Ochotniczej Straży Pożarnej, Serpelice, 4 V 2008*, H 2008–2012, s. 87–90;

Dydycz A. P., „*Dasz światło życia idącym za Tobą*”. *Wspomnienie katastrofy smoleńskiej, Warszawa, 10 XII 2010*, WDD, 24(2011), nr 1(29), s. 141–144.

Dydycz A. P., „*Dlaczego szukacie żyjącego wśród umarłych?*”, *Wielkanoc, Drohiczyn, 11 IV 2004*, WDD, 17(2004), nr 2(16), s. 85–88.

Dydycz A. P., „*Dziękczynienie za dar życia konsekrowanego. Święto Ofiarowania Pańskiego*”. Światowy Dzień Życia Konsekrowanego, Drohiczyn, 2 II 1998, LP, s. 162–165.

Dydycz A. P., „*Eucharystia – Sacramentum Caritatis*”, *Wielki Czwartek. Msza Krzyżma, Drohiczyn*, 5 IV 2007, WDD, 20(2007), nr 2(22), s. 61–65.

Dydycz A. P., „*Eucharystia korzeniem i sekretem życia katolików*”, *XII Ogólnopolska Pielgrzymka Franciszkańskiego Zakonu Świeckich, Jasna Góra*, 23 VII 2005, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 183–188.

Dydycz A. P., „*Eucharystia szkołą miłości człowieka*”, 75-lecie powstania parafii i 55-lecie konsekracji kościoła św. Rocha w Białymstoku, Białystok, 17 VIII 2001, WDD, 14(2001), nr 2(10), s. 233–237.

Dydycz A. P., „*Eucharystia to wielka tajemnica*”. I Niedziela Adwentu, Drohiczyn, 28 XI 2004, WDD, 18(2005), nr 1(17), s. 124–129.

Dydycz A. P., „*Eucharystyczna wizja kapłaństwa*”. *Wielki Czwartek. Msza Krzyżma, Drohiczyn*, 24 III 2005, H 2002–2007, s. 294–296.

Dydycz A. P., „*Jezus jest po Waszej stronie*”. Poświęcenie Szkoły Podstawowej, Łochów, 1 IX 2000, H 1994–2000, s. 193–194.

Dydycz A. P., „*Kościół żyje Eucharystią*”, V Niedziela Wielkiego Postu, Drohiczyn, 21 III 2010, WDD, 23(2010), nr 2(28), s. 97–102.

Dydycz A. P., „*Miłość nie zna granic, nie lęka się przemocy*”, Jubileusz Braci Mniejszych Kapucynów, Lublin, 20 VI 2002, WDD, 15(2002), nr 2(12), s. 139–140.

Dydycz A. P., „*Nasza epoka potrzebuje świętości. Rocznica śmierci bł. Honorata Koźmińskiego*”, *Nowe Miasto n. Pilicą*, 16 XII 2003, WDD, 17(2004), nr 1(15), s. 153–156.

Dydycz A. P., „*Nie sposób zliczyć wszystkich świętych i błogosławionych*”, Wizytacja kanoniczna, Siemiatycze Stacja, 15 XI 2001, H 2001, s. 296–298.

Dydycz A. P., „*O uczestnictwie we Mszy świętej*” IV lub V Niedziela Wielkiego Postu, Drohiczyn, 6 III 2005, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 105–109.

Dydycz A. P., „*Oto Ja sam będę szukał moich owiec*” (Ez 34, 11), Uroczystość Chrystusa Króla. Zakończenie Roku Eucharystii, Drohiczyn, 20 XI 2005, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 115–119.

Dydycz A. P., „*Pamiętaj o przykazaniach*”. Pielgrzymka Krucjaty Wyzwolenia Człowieka, Niepokalanów, 11 IX 2005, WDD, 19(2006), nr 1(19), s. 76–79.

Dydycz A. P., „*Rok Eucharystii w Diecezji Drohiczyńskiej*”. *Wielki Czwartek, Drohiczyn*, 24 III 2005, WDD, 18(2005), nr 2(18), s. 110–114.

Dydycz A. P., „*Ta świętość od dawna świeci. Przed beatyfikacją Jana Pawła II*”, Drohiczyn, 24 IV 2011, WDD, 24(2011), nr 2(30), s. 144–147.

Dydycz A. P., „*Ten bezinteresowny dar z siebie dostrzegamy w biskupie Władysławie*”. 1. rocznica śmierci bp. Władysława Jędruszuka, Drohiczyn, 21 V 1995, LP, s. 52–54.

Dydycz A. P., „*Trwać w miłości: Wizytacja apostolska Sióstr Bernardynek. Zakończenie oktawy Bożego Ciała*, Łowicz, 21 VI 2001, H 2001, s. 80–83.

Dydycz A. P., „*Uczeń Chrystusa na drodze do nawrócenia*”, *Rekolekcje dla rolników, pracowników leśnych i rybaków*, Sokółów Podlaski, 6 III 2008, WDD, 21(2008), nr 2(24), s. 76–83.

Dydycz A. P., „*W drodze do trzeźwości*”, *Sierpniowy apel o trzeźwość*, Drohiczyn, 29 VII 2007, WDD, 20(2007), nr 2(22), s. 30–32.

Dydycz A. P., „*Wiara wskazuje kierunek*”. *Odpust św. Anny*., Wysзки, 26 VII 2001, H 2001, s. 137–143.

Dydycz A. P., „*Wielki Czwartek jest dniem, w którym nasze myślenie i działanie prowadzi nas w duchu wdzięczności do Syna Bożego*”, *Msza Krzyżma*, Drohiczyn, 28 III 2002, WDD, 15(2002), nr 2(12), s. 108–109.

Dydycz A. P., „*Z wielkim bólem*”, *Do wiernych parafii w Bielsku Podlaskim*, Drohiczyn, 1 XII 2004, LP, s. 549–550.

Dydycz A. P., „*Zmartwychwstanie Chrystusa otwiera nas na Ducha Świętego*”. *Wielkanoc*, Drohiczyn, 12 IV 1998, WDD, 11(1998), nr 1(3), s. 48–51.

Dydycz A. P., „*Gdy Duch Święty zstąpi na was*” (Dz 1, 8). *XVII Niedziela Zwykła, Rozpoczęcie Roku św. Pawła i XVIII Pielgrzymka Diecezjalna na Jasną Górę*, Drohiczyn, 27 VII 2008, WDD, 21(2008), nr 2(24), s. 205–209.

Dydycz A. P., „*Myśmy poznali i uwierzyli miłości*” (1J 4, 16). *Środa Popielcowa*, Drohiczyn, 13 II 2013, WDD, 26(2013), nr 1(33), s. 264–268.

Dydycz A. P., „*Wspomnij na Abrahama, Izaaka [...], Twoje sługi*” (Wj 32, 13). *Jubileusz 600-lecia parafii Perlejewo*, Perlejewo, 16 IX 2007, WDD, 21(2008), nr 1(23), s. 129–133.

Dydycz A. P., „*Wychwalajcie Pana, bo jest dobry!*”, *Niedziela Palmowa. Konsekracja kościoła pw. św. Andrzeja Boboli, Siemiatycze*, 16 IV 2000, H 1994–2000, s. 153–157.

Dydycz A. P., „*Zmartwychwstał już Chrystus, Pan mój i nadzieja*” (Sekwencja *Wielkanocna*), *Niedziela Wielkanocna*, Drohiczyn, 31 III 2013, WDD, 26(2013), nr 2(34), s. 228–233.

Ganoczy A., *Nauka o stworzeniu*, Kraków 1999.

Garrigou-Lagrange R., *Trzy okresy życia wewnętrznego wstępem do życia w niebie*, Niepokalanów 2018.

Jan Paweł II, *List do Biskupów Stanów Zjednoczonych na Nadzwyczajny Rok Święty 1983 In This Extraordinary*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 7-8 (1983) s. 14.

Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 2002 roku*, w: *Dziela zebrane*, t. 3, Kraków 2007, s. 1034–1041.

Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 2005 roku*”, *Rzym*, 13 III 2005, w: *Dziela zebrane*, t. 3, Kraków 2007, s. 1046–1049.

Ogórek P., *Mistyka według Tomasza Mertona*, Warszawa 1996.

Ratzinger J., *Eucharystia. Bóg blisko nas*, Kraków 2005.

Robek E., *Kościółowi w Polsce powiedz.... Refleksja teologiczno-pastoralna*, Warszawa 2009.

Urbański S., *Mistyczna świętość chrześcijanina*, w: *Duchowość chrześcijanina*, red. W. Gałazka, Warszawa 2009.

Urbański S., *Mistyka w polskiej tradycji*, w: *Mistyka drogą zjednoczenia z Bogiem*, red. M. Szymula, S. Urbański, Warszawa 1999.

Weron E., *Eucharystia w apostołstwie ludzi świeckich*, „Collectanea Theologica” 58 (1988) /2.

Witek S., *Teologia życia duchowego*, Lublin 1986.

Zelek A., *Czym jest świętość? Świętość chrześcijanina w świetle głównych założycieli prymasowskiego instytutu życia wewnętrznego – ks. Antoniego Słomkowskiego, o. Bernarda Przybylskiego OP i ks. Eugeniusza Werona SAC*, Ząbki 2005.